

O‘ZBEKISTONDA INFLYATSIYA MUAMMOSI VA UNI BARTARAF ETISH YO‘LLARI

Kenjayeva Sabohat Safarovna

Termiz davlat universiteti ‘Iqtisodiyot’ yo‘nalishi 3-kurs talabasi

safarovna04@gmail.com

ANNOTATION: This article analyzes the main causes of inflation in Uzbekistan, its impact on the economy and its problems. It also proposes effective measures to curb and stabilize inflation, solutions based on international experience and advanced methods. The article examines the theoretical foundations of inflation, its impact on economic processes, and the role of state policy.

Key words: Inflation, economic reforms, foreign exchange market, investment climate, curbing inflation, macroeconomic policy.

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada O‘zbekistonda inflyatsiyaning asosiy sabablarini, uning iqtisodiyotga ta’siri va muammolarini tahlil qilinadi. Shuningdek, inflyatsiyani jilovlash va barqarorlashtirish uchun samarali chora-tadbirlar, xalqaro tajriba va ilg‘or usullar asosida yechimlar taklif etiladi. Maqolada inflyatsiyaning nazariy asoslari, iqtisodiy jarayonlarga ta’siri hamda davlat siyosatining roli o‘rganiladi.

Kalit so‘zlar: Inflyatsiya, iqtisodiy islohotlar, valyuta bozori, investitsiya muhiti, inflyatsiyani jilovlash, makroiqtisodiy siyosat.

Kirish. Bozor iqtisodiyoti sharoitida narxlar darajasining o‘zgarishi tabiiy hol sanalsa-da, inflyatsiyaning izchil va yuqori sur‘atlarda davom etishi har qanday davlat uchun jiddiy iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni keltirib chiqaradi. So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida iqtisodiyotni liberallashtirish, valyuta bozori erkinligini ta‘minlash, tashqi savdoni qulaylashtirish hamda investitsiya muhitini yaxshilash kabi muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, bu jarayonlar turli yo‘nalishlarda inflyatsion bosimni kuchaytirishiga ham sabab bo‘ldi. Jumladan, narxlarning barqaror o‘sishi aholi real daromadlariga salbiy ta‘sir ko‘rsatib, ijtimoiy tengsizlikni chuqurlashtirishi mumkin.

Inflyatsiya — bu faqat moliyaviy yoki statistik ko‘rsatkich emas, balki keng qamrovli makroiqtisodiy hodisadir. U davlatning pul-kredit va fiskal siyosatidagi nomutanosibliklar, ishlab chiqarish hajmi va taklifning talabdan ortda qolishi, importga qaramlik, hamda global bozorlar ta’siri kabi omillarga bog‘liq holda yuzaga chiqadi. Xususan, O‘zbekistonda oziq-ovqat mahsulotlari va energetika resurslari narxining o‘sishi, transport va logistika xarajatlarining ortishi inflyatsion jarayonlarga kuchli

ta'sir ko'rsatmoqda. Bundan tashqari, aholining iste'mol xarajatlari ortib borayotgani, davlat xarajatlarining kengaytirilayotgani, hamda tadbirkorlik faoliyatiga qo'yilayotgan ba'zi to'siqlar ham narxlar o'sishiga sabab bo'lmoqda.

Aytish joizki, inflyatsiya faqat ichki omillar ta'sirida emas, balki tashqi iqtisodiy muhit, jumladan, global pandemiya, geosiyosiy ziddiyatlar, xalqaro neft va oziq-ovqat narxlarining o'zgarishi, hamda tashqi bozorlardagi beqarorliklar ta'sirida ham kuchayib boradi. Bu esa iqtisodiyotda strategik va puxta o'ylangan qarorlar qabul qilish zaruratini yuzaga keltiradi.

Mazkur maqolada O'zbekistonda inflyatsiyaning asosiy sabablari, u bilan bog'liq mavjud muammolar, iqtisodiyotga ko'rsatayotgan ta'siri va eng muhimi, ushbu muammoni bartaraf etish yoki yumshatishga qaratilgan samarali chora-tadbirlar tahlil qilinadi. Shuningdek, xalqaro tajriba va ilg'or amaliyotlar asosida mamlakatimiz sharoitiga mos bo'lgan yechimlar ham ko'rib chiqiladi.

Metodologiya. Inflyatsiya har qanday milliy iqtisodiyotda makroiqtisodiy muvozanatga tahdid soluvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Shu bois, inflyatsiyaning nazariy asoslari, turlari, sabab va oqibatlarini, shuningdek, uni jilovlash usullari ko'plab iqtisodiy adabiyotlarda keng yoritilgan. Mazkur mavzuga oid adabiyotlarni o'rganish orqali O'zbekiston iqtisodiyoti uchun dolzarb bo'lgan inflyatsiya muammosini chuqurroq anglash va uni bartaraf etish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.

Inflyatsiya tushunchasi va uning sabablari klassik, keynsiy, monetar va zamonaviy iqtisodiy nazariyalar asosida talqin etilgan. Jumladan, J.M. Keynsning "Umumiy nazariya" asarida inflyatsiya asosan talab tarafdin yuzaga kelishi tushuntiriladi. Uning fikricha, davlat tomonidan iqtisodiyotga aralashuv bo'lmasa, talab oshishi inflyatsiyaga olib keladi. Milton Fridman esa inflyatsiyani "pul massasi haddan tashqari ko'payganining natijasi" deb hisoblaydi. Bu yondashuv monetar nazariya asosini tashkil etadi va bugungi kunda ko'plab davlatlar, jumladan O'zbekiston ham inflyatsiyani boshqarishda pul-kredit siyosatiga tayanmoqda. Fisherning $MV=PQ$ tenglamasi esa inflyatsiya, ishlab chiqarish va pul aylanishi o'rtasidagi munosabatni tushunishga yordam beradi.

O'zbekiston iqtisodiyotida inflyatsiyaning rivojlanish tendensiyalarini tahlil qilishda O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining yillik hisobotlari, Iqtisodiyot va moliya vazirligining sharhlari, Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg'armasi kabi xalqaro tashkilotlarning O'zbekistonga oid sharhlari asosiy manbalar hisoblanadi. Ularning ma'lumotlariga ko'ra, 2017 yildan so'ng valyuta liberalizatsiyasi, narxlar erkinlashtirilishi va energiya tariflarining bosqichma-bosqich oshirilishi inflyatsion bosimni kuchaytirgan.

O‘zbekistonda inflyatsiya asosan strukturaviy va taklif tarafidan yuzaga kelmoqda. Jumladan, ishlab chiqarish quvvatlarining yetarli emasligi, transport-logistika tizimining rivojlanmaganligi, ayrim mahsulotlar bo‘yicha importga qaramlik kabi omillar inflyatsiyani keltirib chiqarmoqda. Shuningdek, ma‘muriy tartibda belgilangan narxlar ham bozordagi muvozanatni buzadi va inflyatsiyaga sabab bo‘ladi. Ushbu jihatlar Abdurahmonov Q.H., Toshpulatov Sh.Q. kabi mahalliy iqtisodchilar tomonidan yozilgan “Makroiqtisodiyot” darsligida va bir qator ilmiy maqolalarda tahlil qilingan.

Inflyatsiyani jilovlash va barqarorlashtirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan siyosatni tahlil qilishda Markaziy bankning “Inflyatsion kutilmalar” bo‘yicha hisobotlari muhim manba hisoblanadi. Bu hujjatlar inflyatsiyaga bo‘lgan ishonch, tadbirkorlarning narx o‘sishi borasidagi kutishlari va ularning iqtisodiy qarorlarga ta‘sirini o‘rganishga imkon beradi. Shuningdek, Prezident farmonlari, soliq va fiskal siyosatga oid konsepsiyalar, subsidiyalar siyosati va ichki bozorni himoya qilishga qaratilgan qarorlar inflyatsiyani jilovlashdagi amaliy harakatlarni yoritadi.

Xalqaro tajriba ham alohida ahamiyatga ega. Jumladan, Polsha, Gruzija, Qozog‘iston kabi davlatlarning inflyatsiyani maqsadli boshqarish modelini joriy etish tajribalari O‘zbekiston sharoitida qanday mexanizmlarni qo‘llash mumkinligini ko‘rsatib beradi. Bu tajribalar asosida ilmiy maqolalar va tahliliy sharhlar yozilgan bo‘lib, ular O‘zbekistonda ham monetar siyosatni mustahkamlash zarurligini ta‘kidlaydi. Yuqoridagi adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, inflyatsiyani bartaraf etish uchun faqatgina Markaziy bank siyosatiga tayanish yetarli emas. Bu borada fiskal intizomni mustahkamlash, iqtisodiy liberallashtirishni davom ettirish, import o‘rnini bosuvchi ishlab chiqarishni rivojlantirish, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va raqobat muhitini yaxshilash kabi kompleks chora-tadbirlar zarur.

O‘zbekiston iqtisodiyotida inflyatsiyani jilovlash va uning salbiy ta‘sirini kamaytirish bo‘yicha samarali choralarni ishlab chiqish – davlatning ustuvor vazifalaridan biridir. Inflyatsiyaning sabablari ko‘p qirrali bo‘lgani sababli, unga qarshi kurashda faqatgina bitta vosita emas, balki kompleks yondashuv zarur bo‘ladi. Shu munosabat bilan quyidagi asosiy yo‘nalishlar inflyatsiyaga qarshi kurashda muhim deb hisoblanadi.

Birinchi, pul-kredit siyosatini takomillashtirish zarur. Markaziy bank tomonidan inflyatsiyani maqsadli boshqarish rejimining samaradorligini oshirish, asosiy foiz stavkalarini iqtisodiy holatga qarab moslab borish, banklararo likvidlikni samarali boshqarish inflyatsion bosimni kamaytirishga xizmat qiladi. Shuningdek, tijorat banklarining kredit resurslarini ishlab chiqarish sohalariga yo‘naltirish orqali ishlab chiqarish hajmini oshirish mumkin.

Ikkinchidan, fiskal siyosat sohasida qat'iy intizomni ta'minlash lozim. Davlat byudjeti xarajatlarini optimallashtirish, samarasiz subsidiyalarni kamaytirish va byudjet mablag'laridan foydalanish ustidan nazoratni kuchaytirish orqali inflyatsion bosimni kamaytirish mumkin. Shu bilan birga, davlat xarajatlari real iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradigan tarmoqlarga yo'naltirilishi zarur.

Uchinchidan, iqtisodiyotning importga qaramligini kamaytirish muhim masalalardan biridir. Aksariyat iste'mol tovarlari va xomashyolarning import orqali ta'minlanishi, global narxlarning o'zgarishiga bevosita bog'liqlikni keltirib chiqaradi. Shu sababli, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash, milliy mahsulot raqobatbardoshligini oshirish, sanoatni modernizatsiyalash orqali ichki bozorni mustahkamlash zarur.

To'rtinchidan, valyuta bozorida barqarorlikni ta'minlash va milliy valyuta kursining keskin tebranishlariga yo'l qo'ymaslik lozim. Buning uchun valyuta tushumlarini ko'paytirish, eksport salohiyatini oshirish va moliyaviy zaxiralarni mustahkamlash muhim ahamiyatga ega.

Beshinchidan, ichki bozorda raqobat muhitini kuchaytirish inflyatsiyaga qarshi kurashda muhim vositalardan biridir. Raqobatning yo'qligi yoki cheklanganligi tovar va xizmatlar narxining asossiz o'sishiga olib keladi. Shu sababli, monopoliyalarning faoliyatini tartibga solish, kichik va o'rta biznes subyektlarini qo'llab-quvvatlash, narx shakllanishida shaffoflikni ta'minlash zarur.

Yuqorida keltirilgan yechimlar inflyatsiyaga qarshi kompleks kurash mexanizmini shakllantirishga xizmat qiladi. Ular o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, faqat bir yo'nalishda olib borilgan siyosat kutilgan natijani bermaydi. Inflyatsiyani barqaror darajada ushlab turish uchun makroiqtisodiy siyosatning barcha yo'nalishlari uyg'un va muvofiqlashtirilgan holda olib borilishi zarur.

Xulosa sifatida, inflyatsiya O'zbekiston iqtisodiyotida muhim makroiqtisodiy muammolardan biri bo'lib qolmoqda. U nafaqat aholi turmush darajasiga, balki umumiy iqtisodiy o'sish sur'atlariga ham bevosita salbiy ta'sir ko'rsatadi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, inflyatsiya ko'p omilli va kompleks xususiyatga ega bo'lib, uni bartaraf etish uchun monetar, fiskal, ishlab chiqarish, tashqi savdo va raqobat siyosatlarining uyg'unligiga asoslangan yondashuv zarur.

Xalqaro tajribalar asosida inflyatsiyani maqsadli boshqarish, fiskal intizomni mustahkamlash, import o'rnini bosuvchi ishlab chiqarishni rivojlantirish, ichki bozorni mustahkamlash va aholi ishonchini oshirish orqali narxlar barqarorligini ta'minlash mumkin. O'zbekiston sharoitida bu yo'nalishlarni izchil va bosqichma-bosqich amalga oshirish, inflyatsiyani jilovlash va barqaror iqtisodiy rivojlanishga erishishning asosiy kafolatidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Alimxonova N. “Inflyatsiyani barqarorlashtirishning samarali usullarini qo‘llash: inflyatsiyani jilovlashda pul-kredit siyosatining o‘rni va ahamiyati”. Muhandislik tadqiqotlari va texnologiyasida innovatsiyalar xalqaro jurnali 7.4: 1-4.
2. To‘xtayeva Ra‘no. “Ikkinchi jahon urushi yillarida O‘zbekistonda moliyaviy muammolar va uning natijalari”. ANGLISTICUM. Assotsiatsiya-Ingliz tili va Amerika tadqiqotlari instituti jurnali 7.3 (2018): 124-130.
3. Xamraev A. (2019). O‘zbekistonda pul-kredit siyosati va inflyatsiya dinamikasi. Osiyo Taraqqiyot Banki Instituti Ishchi Paper Series.
4. Saidazimova O. (2020). O‘zbekistonda tarkibiy o‘zgarishlar va iqtisodiy rivojlanish: 1991-2018 yillar. Myunxen shaxsiy RePEc arxivi ishchi hujjati.
5. Jahon banki. (2020). O‘zbekistonning iqtisodiy yangilanishi: global noaniqlik sharoitida makroiqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash.
6. Xalqaro valyuta fondi. (2021). O‘zbekiston: 2021 yil IV modda bo‘yicha Maslahatlashuv—Press-reliz; Xodimlar hisoboti; va O‘zbekiston bo‘yicha Ijrochi direktorning bayonoti.
7. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2022). O‘zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining holati to‘g‘risida yillik hisobot.

